

Kırsal Yoksulluğun Azaltılmasında Önemli Bir Araç: Keçi Yetiştiriciliği

Ferhan SAVRAN

Yrd.Doç.Dr.
ferhansavran@hotmail.com

Duygu AKTÜRK

Doç.Dr.
dd_akturk@hotmail.com

Taner KUMUK

Prof. Dr.
tkumuk@hotmail.com

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Özet

Keçi yetiştiriciliğinin temel özelliklerinden biri, kaynakları kıt olan, kırsalda yaşayan ailelerin süt ve ürünleri, et ve ürünleri, gübre ve nakit gereksinimlerini sağlamak amacıyla yapılan bir uğraş olarak değerlendirilebilir. Ülkemizde ağırlıklı olarak başta bitkisel üretim olmak üzere tarımın diğer dallarına pek elverişli olmayan dağlık ve engebeli arazilerde, küçük ve orta ölçekteki işletmelerde geleneksel yöntemlerle sürdürülmekte olan keçi yetiştiriciliği, dar gelirli ailelerin ana gelir kaynağını oluşturmaktadır. Bu makalede, ekstansif ve entansif koşullarda keçi yetiştiriciliğinin yoksulluğun giderilmesinde etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Keçi yetiştiriciliği, küçük işletmeler, kırsal yoksulluk

Goat Production, An Important Tool For Decreasing Rural Poverty

Abstract

Basic characteristic of goat production is, an occupation to achieve the requirements of dairy products, meat, fertilizer and cash of the families who live in rural areas with limited sources. In the country especially in hilly and mountainous lands that other agricultural productions cannot be performed, goat production is performed by small or medium sized enterprises in traditional ways and it is the basic source of income of the families with low income. In this study the effectiveness of goat production stated as a material in elimination of poverty in extensive and intensive environments .

Key words: Goat production, small enterprises, rural poverty

1. Giriş

Hayvancılık yapılan işletmelerde genel olarak bakım, barındırma, besleme gibi nedenlerle daha çok küçükbaş hayvan yetiştiriciliği tercih edilmektedir. Elverişsiz iklim ve diğer coğrafi şartların olduğu bölgelerde ise keçi yetiştiriciliğine daha fazla oranda yer verilmektedir. (Dellal ve Erkuş 2000)

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, genel olarak çayır meralar ile nadas alanlarını, anız ve bitkisel üretime uygun olmayan alanları değerlendirerek et, süt yapığı, kıl, tiftik, deri gibi ürünlere dönüştüren bir faaliyettir. Türkiye'nin doğal kaynaklarının özellikle çayır ve meraların koyun ve keçilere daha uygun oluşu ve kırsal kesimdeki ailelerin tüketim alışkanlıkları gibi etmenler, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği için uygun bir ortam meydana getirmiştir (Kaymakçı 2006).

Keçi yetiştiriciliği genellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde geleneksel olarak yapılan bir üretim faaliyettir. Dağlık ve ormanlık bölgelerdeki dar gelirli aileler için gelir ve gıda kaynağıdır. Keçi yetiştiriciliğinin bir başka özelliği de dağlık, fundalık ve orman kenarında olan arazilerin, yem ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılmasıdır.

TÜİK'in 2011 yılı verilerine göre Türkiye'de halen 7.277 milyon baş keçi bulunmaktadır. Keçi varlığının ise yaklaşık %98'ini Anadolu'nun tüm bölgelerine yayılmış olan kıl keçileri oluşturmaktadır. Türkiye'de kıl ve tiftik keçisi dışında, sayıları az olmakla birlikte, daha çok Batı Anadolu kıyı şeridinde Malta ve melezlerinin, Kilis ve çevresinde ise Kilis melezlerinin yetiştiriciliği yapılmaktadır. Son yıllarda Ege ve Marmara Bölgelerinde Saanen mezezi keçi yetiştiriciliği de gelişme göstermiştir.

Keçi, yetiştiricisi açısından önemli avantajlar sağlar. Keçiler, kaba yemleri ve özellikle bahçe ve tarla ziraatı artıklarını çok iyi değerlendirebilmektedir. Bakım masraflarının az oluşu, fazla ihtimam gerektirmemesi, işletmenin kurulması ve gerekli hayvan materyalinin sağlanması için ihtiyaç duyulacak sermayenin diğer hayvan türleri için hesaplanandan daha az oluşu, keçi yetiştiriciliğini cazip hale getirmektedir. Ayrıca keçi sütlerinin yağ ve proteininin daha kolay sindirilebilmesi ve bileşiminin anne sütüne yakın oluşu da önemini arttırmaktadır (Güney ve Kaymakçı 2006).

Türkiye'de keçi yetiştiriciliği, genellikle orman içi ve kenarı bölgeler ile bitkisel üretime ve diğer hayvan türlerinin yetiştirilmesine uygun olmayan ve arazinin sarp olduğu alanlarda yapılmakta ve 3 milyon civarındaki insanın geçimine katkıda bulunmaktadır (Dellal ve Dellal, 2005).

Keçi yetiştiriciliği genellikle gelir düzeyleri düşük, sermayeleri az, bitkisel üretim ve diğer hayvansal üretimleri gerçekleştiremeyen işletmeler için başlıca gelir kaynağını oluşturmaktadır. Bu makale ile, yoksulluğun giderilmesinde ekstansif ve entansif koşullarda keçi yetiştiriciliğinin bir araç olarak etkisinin ortaya konulmasıdır.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın materyalini daha önce yapılmış olan araştırmalardan elde edilen teknik veriler oluşturmaktadır. Söz konusu veriler Çanakkale İlinde Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliğine üye olan işletmelerin verileridir (Aktürk ve ark. 2009). Keçi üretim faaliyeti için teknik veriler, bir büyük baş hayvan birimi cinsinden (1BBHB=10 adet sağmal

keçi) verilmiştir. Teknik veriler kullanılarak 2012 fiyatları ile bir işletmenin gayri safi üretim değeri, brüt kar ve net karları hesaplanmıştır (Erkuş ve ark. 1995). TÜİK 2012 yoksulluk verilerine göre dört kişilik bir ailenin bu sınırı geçmesi için gerekli sürü büyüklükleri hesaplanmıştır.

3. Bulgular

Keçi yetiştiriciliği için, Çanakkale İlinde Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliğine üye olan işletmelerden alınan teknik verilerin ortalaması Çizelge 1’de verilmiştir. Keçi üretim faaliyetinde, keçilerin besin maddesi gereksinimleri laktasyon başından kuruya çıkıncaya kadar geçen dönemde büyük bir değişim gösterir. Rasyondaki kaba:kesif yem oranının 65:35 olması gerekir (Çakır ve ark). İncelenen işletmelerde bu oran 51:49 olarak hesaplanmıştır. İşletmelerde süt keçilerinin ortalama olarak 7 ay mera’ya çıkarıldığı, oğlaklama oranının % 138 olduğu, ortalama sağım süresinin 8.39 ay olduğu ve söz konusu işletmelerde ortalama süt veriminin 2.2 kg/gün olduğu belirlenmiştir. Ayrıca büyük baş hayvan birimi cinsinden yapılan çalışmada bulunan geçici iş gücü ihtiyacı 421.16 saat, daimi iş gücü ihtiyacı ise 264.94 saat olarak hesaplanmıştır. Keçi başına yalama tuzu 2 adet, yataklık olarak 3 balya saman ve 45.75 kw saat elektrik ihtiyacı olduğu belirlenmiştir (Çizelge 1).

Çizelge: 1. İncelenen İşletmelerde Keçi Yetiştiriciliğine Ait Teknik Veriler

Teknik Veriler	İşletmeler Ortalaması
Toplam yem tüketimi (kg/BBHB/yıl)	378.04
- Kaba yem	194.30
- Kesif yem	183.74
Süt Verimi (kg / baş / gün)	2.20
Sağılan Hayvan Sayısı	60.25
Ortalama Sağım Süresi (ay)	8.39
Sürüden Çıkarma Yaşı	6.87
Oğlaklama Oranı (%)	138.00
Mera Süresi (ay)	7.00
Geçici işgücü isteği (Saat/BBHB/yıl)	421.16
Daimi işgücü isteği (Saat/BBHB/yıl)	264.94
Yalama tuzu(adet)	2
Yataklık (adet/balya)	3
Elektrik (Kw saat)	45.75

Bu teknik veriler kullanılarak BBHB cinsinden masraf unsurları Çizelge 2’de verilmiştir. Toplam üretim masrafları 6879,08 TL olup, bunun % 64.33’ünü değişken masraflar, % 35.67’sini sabit masraflar oluşturmaktadır. Toplam üretim masrafları içinde en yüksek payı %37.25 ile yem masrafları almakta, bunu % 22.96 ile işçilik masrafları izlemektedir. Değişken masraflar içerisinde de en yüksek payı yem (% 57.90) ve işçilik masrafları (% 35.69) almaktadır. Sabit masraflar içerisinde ise en yüksek payı keçi amortismanı (%32.03) almakta olup bunu % 26.99 ile daimi işçilik masrafları, % 17,06 ile keçi sermayesi faizi izlemektedir.

Çizelge 2. Keçi İşletmelerinde Süt Üretim Masrafları (BBHB)

Masraf Unsurları	Kullanılan Materyal	Masraflar		
	Miktar	TL	%	%
Değişken Masraflar:				
1. Yem Masrafları	3780,40			
a) Kesif Yem:	1837,40	1396,42	31,56	20,30
b) Kaba Yem:	1943,00	1165,80	26,34	16,95
2. Geçici İşçilik Ücretleri:	421,16	1579,34	35,69	22,96
3. Tuz (yalama taşı):	20	50,00	1,13	0,73
4. Veteriner ve İlaç Masrafları:		100,00	2,26	1,45
5. Su Masrafları:		10,00	0,23	0,15
6. Elektrik Masrafları:	45,75	13,76	0,31	0,20
7. Yataklık Masrafı:	30	60,00	1,36	0,87
8. Temizlik Malzemeleri Masrafı:		50,00	1,13	0,73
9. Alet Makine Değişken Masrafları:			0,00	0,00
10. Suni Tohumlama Masrafı			0,00	0,00
11. Değişken Masraflar Toplamı (A)		4425,33	100,00	
Sabit Masraflar:				
12. Genel İdare Giderleri:		132,76	5,41	1,93
13. Daimi İşçilik Masrafları	264,94	662,34	26,99	9,63
14. Bina Sermayesi Amortismanı:		135	5,50	1,96
15. Bina Sermayesi Faizi:		135,00	5,50	1,96
16. Bina tamir-bakım masrafı:		108,00	4,40	1,57
17. Keçi Amortismanı:	10	786,03	32,03	11,43
18. Keçi sermayesi faizi:		418,50	17,06	6,08
19. Alet makine amortismanı:		52,50	2,14	0,76
20. Alet makine sermayesi faizi:		23,63	0,96	0,34
21. Sabit Masraflar Toplamı (B)		2453,75	100,00	
22. ÜRETİM MASRAFLARI TOPLAMI (A+B)		6879,08		100,00

Mevcut teknik veriler kullanılarak, BBHB cinsinden süt, gübre ve PDKA dikkate alınarak gayrisafi üretim değeri bulunmuştur. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından, hayvancılık sektörünü desteklemek amacı ile çeşitli destekler vermektedir. Süt keçiciliği için verilen teşvikler süt primi, yem bitkisi desteği ve anaç hayvan desteğidir. Keçi yetiştiriciliği yapan işletmeler 0.015 TL/kg, süt teşvik primi, anaç hayvan desteği 15 TL/baş almaktadır. Bu çalışmada süt ve anaç hayvan destek primleri ve gübre değeri toplamı üretim masraflarından çıkarılmıştır. Yem bitkileri desteği ise işletmelerin tüm kaba ve kesif yem materyalini dışarıdan alıyormuş gibi ele alındığı için hesaplama dışında tutulmuştur. İşletme başına BBHB cinsinden ortalama süt miktarı 5893.8 kg olup mandıralara satış fiyatı 1.15 TL/kg'dır. Produktif demirbaş kıymet artışı (PDKA) 4830 TL olarak hesaplanmıştır.

BBHB cinsinden keçi üretim faaliyeti gelirinin %56.49'unu süt, %40.26'sını PDKA ve %3.25'ini gübre geliri oluşturmaktadır (Çizelge 3). GSÜD'den değişken masraflar çıkarılarak brüt kar hesaplanmıştır. Net kar hesaplanırken üretim masraflarından yan ürün gelirleri düşülmüş (gübre ve destekleme gelirleri) ve GSÜD'den bulunan bu değer çıkarılmıştır.

Çizelge 3. Keçi İşletmesinin BBHB Olarak GSÜD, ÜM, Brüt Kar ve Net Karı

	TL	%
Gayri Safi Üretim Değeri		
PDKA	4830.00	40.26
Süt	6777.87	56.49
Gübre	390.00	3.25
Toplam	11997.90	100.00
Üretim Masrafları		
Değişken	4425.33	64.33
Sabit	2453.75	35.67
Toplam	6879.08	100.00
ÜM-(gübre+destekleme primleri)	6250.67	
Brüt Kar	7572.54	
Net Kar	5747.20	

Daha önceki çalışmadan alınan teknik veriler yardımı ile 2012 cari fiyatları ile BBHB cinsinden yapılan hesaplamalar sonucunda bir üretim döneminde süt keçiciliğinden 7572.54 TL brüt kar, 5747.20 TL net kar elde edilebileceği bulunmuştur.

4. Sonuç

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2010 yılı yoksulluk çalışma sonuçlarına göre dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı aylık 896 TL olarak bildirilmektedir (Anonim 2012). Buna göre dört kişilik bir ailenin yıllık yoksulluk sınırı 10752 TL olarak belirlenmiştir. Yukarıda belirtilen 10 adet sağmal keçiden elde edilen net kar 5747.20 TL den hareket ederek bir baş hayvanın gelirinin 574.72 TL olarak hesaplanmıştır. Buna göre yıllık yoksulluk sınırını karşılayacak hayvan varlığı 18.73 baş'tır. Diğer bir ifade ile yaklaşık 20 sağmal keçisi bulunan bir ailenin yoksulluk sınırının üzerinde bir gelire sahip olması önemli ve yapılabilir. Bu kapsamda kaynakları kıt çiftçilere damızlık dağıtımını yapılarak ve/veya destekleme kapsamına alınarak temel düzeyde yaşamlarını sürdürmelerine katkıda bulunabilir.

Kaynaklar

- TÜİK, 2012.web adresi: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=23, erişim tarihi: 11.6.2012
- Aktürk, D., Tatlıdil, F.F., Savran, F., 2009. "Determination of Milk Production Cost on the Member Farms of Sheep and Goat Breeders Association in Çanakkale", *Journal of Animal and Veterinary Advances (ISA)*, Cilt 8 (3), 526-529 pp.
- Çakır, A., Aksoy, A., Haşimoğlu, S., 1995. Çiftlik Hayvanlarının Uygulamalı Beslenme ve Yemlemesi, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 179, Erzurum.
- Dellal, İ., Dellal, G., 2005, Türkiye Keçi Yetiştiriciliğinin Ekonomisi, Süt Keçiciliği Ulusal Kongresi, 26-27 Mayıs, İzmir, s.39-48.
- Dellal, İ., Erkuş, A., 2000, Antalya İlinde Kıl Keçisi Yetiştiriciliğine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Planlanması, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları No:43, Ankara.
- Erkuş, A., Bülbül, M., Kıral, T., Açıl, F., Demirci, R., 1995. Tarım Ekonomisi, A.Ü.Z.F. Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Yayın No:5, Ankara.
- Güney, O., Kaymakçı, M., 2006, Keçilerde Süt Üretimi, Keçi Yetiştiriciliği (Ed: Kaymakçı, M.), Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir İli Damızlık Koyun-Keçi Birliği Yayınları No:2, İzmir, s.83-91.
- Kaymakçı, M., 2006. Keçi Yetiştiriciliği (Genişletilmiş 2. Baskı). Yayın No:2. Meta Basım Matbaacılık, Bornova-İzmir.